Savage Mike και Alan Warde, 2005, *Αστική Κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα*, Εισαγωγή και επιμέλεια: Ιορδάνης Ψημμένος, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση.

Το βιβλίο «Αστική Κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα» των Mike Savage και Alan Warde, με εισαγωγή και επιμέλεια Ιορδάνη Ψημμένου, παρέχει στον αναγνώστη μια σφαιρική προσέγγιση στην κατανόηση της κυριαρχίας της αστικοποίησης στις κοινωνίες. Συγκεκριμένα, πιστεύω ότι το βιβλίο καλύπτει επιτυχώς τέσσερεις σημαντικές διαστάσεις στη μελέτη των πόλεων.

Η πρώτη διάσταση δίνει έμφαση στη διαδικασία μέσα από την οποία αλλάζει ο χώρος εγκατάστασης. Αυτή η διαδικασία περιγράφηκε πολύ αποτελεσματικά από τη Σχολή του Σικάγο στις αρχές του 20ού αιώνα και υποστηρίζει ότι οι αλλαγές είναι αποτέλεσμα μίας φυσικής διαδικασίας επιλογής . Γι' αυτό έγινε γνωστή ως «Αστική Οικολογία» (Urban Ecology). Στο βιβλίο η αναφορά στα χωροταξικά επιχειρήματα της Σχολής του Σικάγο υποστηρίζεται από δύο σχήματα: το πρώτο αναφέρεται στις αστικές περιοχές και βρίσκεται στο 2ο Κεφάλαιο («Οι ρίζες της Αστικής Κοινωνιολογίας»), ενώ το δεύτερο σχήμα αναφέρεται στα μοντέλα χρήσης γης στις πόλεις και βρίσκεται στο 4ο Κεφάλαιο («Ανισότητα και κοινωνική οργάνωση στην πόλη»). Δεδομένης της περιγραφικής χρησιμότητας της Σχολής του Σικάγο, θα περίμενα μεγαλύτερη έμφαση και κεντρικό ρόλο σε σχήματα, καθώς και πιο άμεση

σύνδεση μεταξύ τους για την ευκολότερη κατανόηση του αναγνώστη.

Η δεύτερη διάσταση αναφέρεται στην επίδραση της πολιτικής οικονομίας στον χώρο εγκατάστασης. Η πολιτική οικονομία χρησιμοποιήθηκε στον αντίποδα της Σχολής του Σικάγο ως εναλλακτικός τρόπος εξήγησης. Προσέθεσε στην κυρίως περιγραφική και ποσοτική προσέγγιση της Σχολής του Σικάγο μια κριτική άποψη. Αυτή η άποψη πρεσβεύει ότι οι αλλαγές στον χώρο εγκατάστασης δεν είναι μόνον αποτέλεσμα φυσικών δυνάμεων, αλλά εν πολλοίς καθορίζονται από πολιτικές και οικονομικές αποφάσεις ισχυρών ομάδων. Η κριτική προσέγγιση είναι ευπρόσδεκτη γιατί θέτει την κατανόηση των πόλεων μέσα σε ένα πλήρες πλαίσιο. Σε αυτή την προσέγγιση δίνεται έμφαση στα κεφάλαια 3 και 4 («Οι πόλεις και η άνιση οικονομική ανάπτυξη» και «Ανισότητα και κοινωνική οργάνωση στην πόλη», αντίστοιχα). Αυτά τα κεφάλαια αναφέρονται αναλυτικά στην επονομαζόμενη πολιτική οικονομία του χώρου.

Η τρίτη διάσταση συνδέει την αστική ανάπτυξη με το παγκόσμιο σύστημα παραγωγής και την αλλαγή στον τρόπο παραγωγής του πλούτου. Στις πόλεις υπάρχει αυξημένη έμφαση στον τριτογενή τομέα της οικονομίας (υπηρεσίες) και μεγαλύτερη παγκοσμιοποίηση στην παραγωγή του κεφαλαίου (Gottdiener, 1996). Με άλλα λόγια, η μελέτη των πόλεων πρέπει να τις συνδέσει με το παγκόσμιο σύστημα παραγωγής και διάθεσης αγαθών και υπηρεσιών. Η εφαρμογή αυτής της σύνδεσης έχει δημιουργήσει τις λεγόμενες παγκόσμιες πόλεις. Όπως τις ορίζει η Sassen, αυτές είναι μεγάλες μητροπόλεις που η επιρροή τους βασίζεται σε δύο χαρακτηριστικά: πρώτον, είναι κέντρα παραγωγής και διάθεσης χρηματο-οικονομικών υπηρεσιών και, δεύτερον, είναι κέντρα λήψης πολιτικών αποφάσεων. Αυτά τα δύο χαρακτηριστικά, λειτουργούν μέσα σε ένα παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον. Κατά την Sassen, τρεις πόλεις πληρούν αυτά τα χαρακτηριστικά: η Νέα Υόρκη, το Λονδίνο και το Τόκυο (Sassen, 2001). Ένα επιπρόσθετο ζήτημα που σχετίζεται με το παγκόσμιο σύστημα παραγωγής, είναι η διαφορά στο μέγεθος και στην ανάπτυξη των πόλεων του λεγόμενου «Τρίτου Κόσμου». Είναι γνωστό ότι σήμερα οι μεγαλύτερες πόλεις στον κόσμο δεν βρίσκονται στη Δύση, αλλά στις αναπτυσσόμενες χώρες. Καθότι αυτό είναι άμεσα σχετιζόμενο με το παγκόσμιο σύστημα παραγωγής, από το βιβλίο λείπει μια μεγαλύτερη αναφορά σε πόλεις της Λατινικής Αμερικής, της Ασίας και της Αφρικής, καθώς και παρουσίαση σε βάθος στα ζητήματα που εγείρονται. Παρ' όλη αυτή την έλλειψη, υπάρχουν αναφορές στο παγκόσμιο σύστημα παραγωγής και την αλλαγή στον τρόπο παραγωγής του πλούτου στο 7ο Κεφάλαιο του βιβλίου («Αστική πολιτική»).

Η τέταρτη διάσταση αναλύει τον κοινωνικό προσδιορισμό που προσλαμβάνει ο χώρος εγκατάστασης για τους ανθρώπους. Συγκεκριμένα αναφέ-

ρεται στο πώς προσλαμβάνουν και ορίζουν οι χρήστες της πόλης το χώρο εγκατάστασής τους. Αυτό έχει να κάνει με ορισμούς εννοιών που επηρεάζονται από διαδικασίες προσωπικού και κοινωνικού καθορισμού της πραγματικότητας. Η περιγραφή αυτών των διαδικασιών βρίσκεται στο 5ο και 6ο Κεφάλαιο του βιβλίου («Απόψεις επάνω στην αστική κουλτούρα» και «Νεωτερικότητα, μετα-νεωτερικότητα και «αστική κουλτούρα», αντίστοιχα). Αυτό που κατά την άποψή μου λείπει στο πλαίσιο αυτής της διάστασης είναι μια λεπτομερής αναφορά στον όρο «κοινότητα» (community) και στις διάφορες χρήσεις του. Από τις αρχές της μελέτης της πόλης γίνεται μια προσπάθεια να καθοριστεί κατά πόσο ο κάτοικος των πόλεων αναπτύσσει ισχυρούς δεσμούς με τους συγκατοίκους του. Σε αυτό το ερώτημα άμεση εφαρμογή έχει ο κλασσικός διαχωρισμός μεταξύ μηχανικής και οργανικής αλληλεγγύης του Durkheim. Κατά την Abu-Lughod, ο όρος «κοινότητα» έχει περάσει από 3 στάδια όσον αφορά τον ορισμό του (Abu-Lughod, 1991). Στις αρχές του 20ού αιώνα μέσα από τη Σχολή του Σικάγο δινόταν μια χωροταξική έμφαση. Δηλαδή δεν μπορούσε να υπάρξει ισχυρό αίσθημα κοινότητας γιατί η πόλη είναι πολύ μεγάλη, πυκνοκατοικημένη και με μεγάλη διαφορετικότητα κατοίκων, όπως υποστήριζε ο Wirth (1938). Αργότερα αυτό εγκαταλείφθηκε και η «κοινότητα» έλαβε την έννοια του «κοινωνικού χώρου», δηλαδή άτομα που μοιράζονταν τα ίδια κοινωνικά χαρακτηριστικά, όπως υποστηρίζει ο Fischer (1975). Σήμερα η προσέγγιση είναι μια σύνθεση και των δύο απόψεων με εφαρμογή στην ανάλυση δικτύων (Network Analysis).

Τελειώνοντας, πρέπει να γίνει αναφορά στην οργάνωση του βιβλίου. Το βιβλίο καλύπτει αποτελεσματικά όλες τις κύριες προσεγγίσεις. Θα προτιμούσα να δινόταν περισσότερη έμφαση σε συγκεκριμένες περιπτώσεις πόλεων από όλο τον κόσμο (case studies), οι οποίες θα μπορούσαν να καταδείξουν τις αλλαγές που βιώνει το αστικό περιβάλλον. Το ευρετήριο είναι αρκετά αναλυτικό, μπερδεύει όμως λίγο η συνύπαρξη των αγγλικών ονομάτων με τους ελληνικούς όρους. Η μεταφραστική προσπάθεια έχει αποδώσει το κείμενο ομαλά και αναφέρεται στους όρους με ακρίβεια. Θα ήθελα, όμως, να υπάρχει κάποιο γλωσσάρι που θα παρείχε τους ορισμούς των όρων αλλά και βοήθεια με την ερμηνεία των όρων από τα αγγλικά στα ελληνικά. Βρήκα πολύ χρήσιμο τον επίλογο σε κάθε κεφάλαιο, που υπό τον τίτλο «συμπέρασμα» βοηθάει στην ανασκόπηση των κεντρικών επιχειρημάτων. Οι επίλογοι αυτοί σε συνδυασμό με το 8ο Κεφάλαιο («συμπέρασμα: Αστική Κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα») και το σημείωμα του επιμελητή της έκδοσης λειτουργούν συμβιωτικά και παρέχουν στον αναγνώστη μια πολύ καλή ανασκόπηση των κύριων σημείων του βιβλίου αλλά και της αστικής κοινωνιολογίας εν γένει.

Συμπερασματικά, πέρα από τις όποιες επισημάνσεις, πιστεύω ότι το βιβλίο «Αστική κοινωνιολογία, καπιταλισμός και νεωτερικότητα» στην ελληνική του μετάφραση με εισαγωγή και επιμέλεια Ιορδάνη Ψημμένου είναι μια αναγκαία προσθήκη στην ελληνική βιβλιογραφία, καλύπτοντας το μεγάλο κενό για εγχειρίδια διδασκαλίας σε αυτόν το χώρο.

Γρηγόρης Κάτσας
Διδάκτωρ Κοινωνιολογίας
Αναπληρωτής Καθηγητής
Αμερικανικό Κολέγιο Ελλάδος

* * *

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Abu-Lughod Janet, 1991, *Changing cities*, New York, Harper Collins Publishers, Inc.

Fischer Claude S., 1975, «Toward a subcultural theory of urbanism», *American Journal of Sociology*, 80(6).

Gottdiener Mark, 1996, *The New Urban Sociology*, London, McGraw Hill.

Sassen Saskia, 2001, *The global city: New York, London, Tokyo*, Princeton, Princeton University Press.

Wirth Louis, 1938, «Urbanism as a way of life», *American Journal of Sociology*, 44, σ. 3-24.

* * *